

Üçünji «dini lideriň» yzyndan Eýran we sebit

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 январа, 2025

Üçünji "dini lideriň" yzyndan Eýran we sebit ÜÇÜNJI «DINI
LIDERIŇ» YZYNDAN EÝRAN we SEBIT

Hamaney prezident wezipesine ýumşak geçişiň bolýandygyny görkezese gelyär

Eýranda prezidentiň saýlaw sandygy bilen üýtgemegi 1979-njy ýyldaky «rewolýusiýadan» bäri radikal hadysa bolmady, çünki ilki Homeýniniň, soň Ali Hamaneyiň döwründe ähli döwlet edaralary «dini lideriň» kontrollygy astyndady.

Eýranyň prezidenti dolandyryş organy bolan hökümetiň başlygyndan başga hiç kim däl we ol saýlawy, ykdysady ugurlary, «Dini lider» çadyryny, «Weliýýi-Fakih» ideýasynyň astynda reformistler bilen radikallaryň arasyndaky göreşi

alamatlandyrýar.

Prezident Ibrahim Reisiniň (we daşary işler ministri Hüseýin Emir Abdullahiýanyň, beýleki ýolbaşçylaryň) ölümینیň şu görnüşde öwrenilmegi gerek.

Dini lider Hamaneýiň «prezidentiň wertolýotynyň» heläkçiligine uçrandygy hakdaky habarlar ýaýramaga başlandan «ýurduň dolandyryş apparatyna täsiri bolmaz» diýmek bilen, görkezmek isleýän zady-da şudy.

Konstitusiýanyň Goraýjylar Geňeşi (KGG) eýýäm prezidentiň birinji orunbasary Muhammet Muhbiriň emele gelen «boşlugy doldurmak» maksady bilen prezidentiň ýerine geçjekdigini mälim etdi.

Muhbir bilen Mejlisiniň başlygyndan, Suduň başlygyndan ybarat komissiýanyň elli günüň dowamynda ýurdy täze saýlawlara taýýarlajagy aýdyldy.

Hökümet bolsa beren beýanatynda «Reisiniň ýolyna dowam ediljegini» aýtdy.

Bütin bularyň barsy döwlet apparatynda ýumşak geçiş iň bardygyny görkezýär.

Prezidentiň, daşary işler ministriniň, beýleki ýolbaşçylaryň wertolýot heläkçiliginden ölmeginiň yzyndan ýurt çuňňur gynanç içinde we sebitde oňa bildirilýän mesaňa duýgudaşlyk bar.

Saýlawlardan soň bolşy ýaly reformaçylar bilen radikallaryň arasynda garşylyklaýyn aýyplamalar howada gaýmalanok, seresapsyzlyklaryň yzyndan edilişi ýaly çykyşlar edilenok, ykdysady, inflýasiýa we walýuta kursunyň ýagdaýlaryny derňeýän ýok.

Ýurt birleşen we egin-egne beren ýagdaýda hem-de geçiş döwrüniň, yzyndan iki aýa ýeter-ýetmez wagtyň içinde täze prezidentini saýlamagyň ýolunda öňe barýar. Tährandan gelen habarlar-a şular ýaly.

Şeýle-de bolsa, hakykatda işler olar ýalam imisala däle meňzeýär. Sowukganlylygyň astynda küller we ylalaşyklaryň astynda oýnalýan humarlar bar.

Reisiniň duýdansyz aradan çykmagy dini lider Hamaneýiň oruntutarynyň aýratynlyklaryny kesgitlemek we Eýranyň kyrk bäs ýyl bäri iň ýokary wezipeli orny bolan dini liderlik

wezipesinde meselesiz geçiş müddetini taýýarlamak üçin taýýarlan meýilnamasyna uly zarba inderdi.

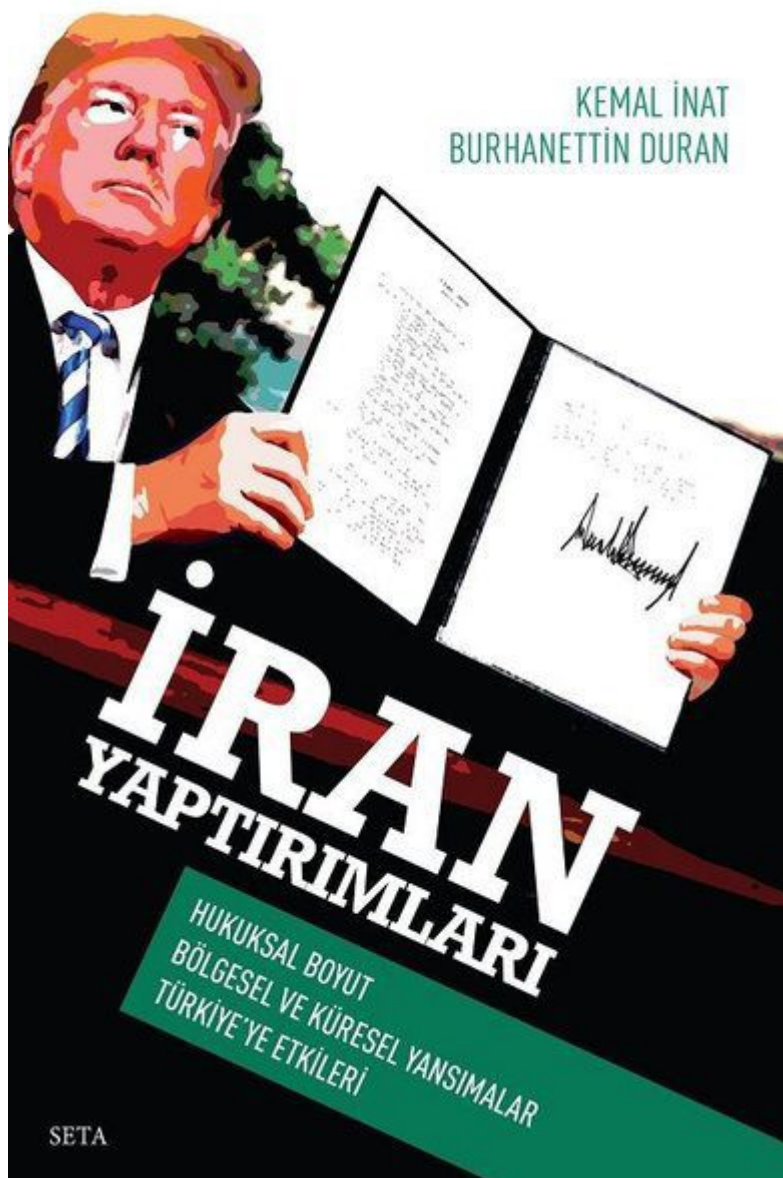
Ibrahim Reisä dogrusyny aýtmaly bolsa, Hamaneyden soňky dini liderligi we «Weliýýi-Fakyh» wezipesini almagyna garaşylýan iň esasy kandidat hasaplanýardy. Sekiz ýylyň içinde Hamaneyiň howandarlygynda duýdansyz ösüşi munuň şeýledigine yşarat edýärdi.

Reisi 2015-nji ýylda birdenkä dini edaralaryň birine başlyk bellendi, yzyndanam Suduň başlygy boldy.

Prezidentlige kandidaturasyny goýdy. Birinhi saýlawda 2017-nji ýylds Hasan Ruhaniden ýeňildi, emma tizara garşydaşlary öňünden aýrylyp, 2021-nji ýylda prezident kürsüsine geçmeginiň şertleri taýynlandy. Şeýlelik bilen 1981-nji ýylda prezident bolup, 1989-njy ýylda dini liderlige we «weliýýi-fakiflige» geçen Hamaneyiň karýerasyny gaýtalamalydy.

Konserwatiwler Ibrahim Reisini goldamaga meýillidi. Söwdagärler we ykdysadyýetiň elitasy bolsa Hamaneyiň ogluny goldamagyň pikirindedi. Rewolýusion gwardiýa bolsa ikisini-de goldaýana meňzeýärdi.

Reisini «dini lideriň» oruntutary etme prosesiniň soňky duralgasy bolan şu ýylyň ýaz aýlarynda geçirilen segsen sekiz agzaly Hünärmenler Mejlisiniň saýlawlarydy.

Eýranda syýasatyň esasy ugruna gözegçilik etmek, uruş, ýaraşyk, umumy mobilizasiýa boýunça kararlary kabul etmek jogapkärçiligi boýnuna ýüklenen we Ýaragly Güýçleriň serkerdebaşysy bolan Rewolýusiýanyň Dini liderini saýlama işi şu mejlise degişli edilen.

Her sekiz ýylda geçirilýän mejlis saýlawlary möhüm zat, ýöne şu ýylky saýlawlar has möhümdi. Çünki öňümizdäki sekiz ýylyň dowamynda uly ähtimallyk bilen segsen baş ýaşly Hamaneýiň oruntutaryny bellemeli.

KGG Hamaneýiň islegi boýunça Hasan Ruhaninjň kandidaturasyny kabul etmän, Hünärmenler Mejlisiniň saýlawlaryndan çetleşdirdi. Mundan öňem geçen gezekki prezident saýlawlarynda onuň kandidaturasy kabul edilmändi.

Reisiniň bäsdeşleriniň öňüni baglamak ädimleriniň çäginde Hünärmenler Mejlisiniň saýlawlaeynda Ruhaniniň kandidatlyk

bukjasyna Haşimi Rafsanjaniniň, Ali Rarijaniniň, rewolýusiýanyň öňbaşçysy we «dini lideri» Homeýniniň agtygy Hasan Homeýniniň bukjalaryna urulyşy ýaly «gyrmyzy» möhür uruldy.

Şeýlelik bilen Hamaneýiň oruntutary üçin bäsdeşlik «syýasy ogul» Reisi» bilen «kanuny ogul» Müjtebanyň arasynda galmaly boldy.

Dini lideriň oglunyň ýaryşyň daşyndadygy barada birnäçe gezek aýdandygy dogry, emma 2022-nji ýylyň awgustynda «aýatolla» çininiň berilmegi ony ýaryş meýdanyna saldy ýa-da dini lider bolmagyň arzuwyny etmegine getirdi.

Konserwatiwler simwollary bolan Ibrahim Reisini goldamagyň meýlinde bolsa, söwdagärler we ykdysadyýetiň elitasy «bitarap» din adamy Hamaneýiň ogluny goldamagyň pikirindediler.

Ýurduň alternatiwalaryny we daşary syýasat boýunça ugurlary kesgitlemekde iň sözi geçginli hem-de harby şahalary bolan Rewolýusion Gwardiýanyň harbylary bolsa ikisini-de goldaýana meňzeýärdi.

Şeýlelik bilen hamana «parolyň» ahyrky eýesiniň özüdigini aýdýardy. Rewolýusion gwardiýa içerki syýasata göni goşulyp bilmeýärdi. hemmeler onuň razylygyny alasy gelýär. Sebäbi Gwardiýa Eýranda we sebitde Eýranyň täsiri astyndaky ýurtlarda «döwletiň içindäki döwletdir».

Reisiniň ýoklugy içerki we sebitleýin hadysalaryň akymyna täsir eden hadysadyr.

Prezidentiň aradan çykan aýgytlaýjy pursaty diňe eýran rewolýusiýasynyň ömründäki üçünji lideriň kim boljakdygy baradaky bukjany öz içine alanok.

Prezidentiň wertolýoty şol bir wagtyň özünde Eýrany-da ýakyndan gyzyklandyrýan sebitleýin şemallaryň we açyk bukjalaryň arasynda bolup geçen apy-tupanlaryň arasynda awariýa düşdi.

Bu bukjalar – Gaza uruşy, Liwanda Ysraýyl bilen «Hizbullahyň» arasyndaly dartgynlylyk, Yrakda ABŞ-Eýran basdaşlygy, Gyzyldenizdäki Husi hüjümleri, Siriýanyň prezidenti Başar Asadyň Tähranyň agyr eýemçiliginden sypyp we özüni arap döwresine sokmagyň alajyny gözlemegi, Eýranyň we Ysraýylyň «kölege uruşyndan» göni çaknyşyga geçmegi, ABŞ-Eýran ylalaşyklary we hüjümleridir.

Reisiniň ýoklugy içerki we sebitleýin hadysalaryň akymyna täsir eden hadysadyr.

Günbataryň sanksiýalarynyň uçma we gaý-tupanlara döz gelme ukybyny agsadan köne wertolýotyň awariýa uçramagy netijesinde Eýranyň prezidenti we Hamaneyiň üçünji dini liderlige kandidaty bolan Reisi öldi.

Üçünji dini lideriň ýoklugynyň Eýrana we sebite ýiti täsir etjekdigine hiç hili şek-şübhe ýok.

Ibrahim HAMIDI,

«Al Majalla» internet gazetiniň baş redaktory.

Sişenbe, 21.05.2024 ý. Publisistika